
STUDIA IURIS

JOGTUDOMÁNYI TANULMÁNYOK / JOURNAL OF LEGAL STUDIES

2024. I. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

A folyóirat a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájának a közleménye. A szerkesztőség célja, hogy fiatal kutatók számára színvonalas tanulmányaik megjelentetése céljából méltó fórumot biztosítson.

A folyóirat közlésre befogad tanulmányokat hazai és külföldi szerzőktől – magyar, angol és német nyelven. A tudományos tanulmányok mellett kritikus, önálló véleményeket is tartalmazó könyvismertetések és beszámolók is helyet kapnak a lapban.

A beérkezett tanulmányokat két bíráló lektorálja szakmailag. Az idegen nyelvű tanulmányokat anyanyelvi lektor is javítja, nyelvtani és stilisztikai szempontból.

A folyóirat online verziója szabadon letölthető (open access).

ALAPÍTÓ TAGOK

BODZÁSI BALÁZS, JAKAB ÉVA, TÓTH J. ZOLTÁN, TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

FŐSZERKESZTŐ

JAKAB ÉVA ÉS BODZÁSI BALÁZS

OLVASÓSZERKESZTŐ

GIOVANNINI MÁTÉ

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI

BOÓC ÁDÁM (KRE), FINKENAUER, THOMAS (TÜBINGEN), GAGLIARDI, LORENZO (MILANO), JAKAB ANDRÁS DSc (SALZBURG), SZABÓ MARCEL (PPKE), MARTENS, SEBASTIAN (PASSAU), THÜR, GERHARD (AKADÉMIKUS, BÉCS), PAPP TEKLA (NKE), TÓTH J. ZOLTÁN (KRE), VERESS EMŐD DSc (KOLOZSVÁR)

Kiadó: Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Székhely: 1042 Budapest, Viola utca 2-4

Felelős Kiadó: TÓTH J. ZOLTÁN

Korrektor: KOHUTH-GALLA ÁGNES

A tipográfia és a nyomdai előkészítés CSERNÁK KRISZTINA (L'Harmattan) munkája

Nyomdai kivitelezés: Prime Rate Zrt., felelős vezető: TOMCSÁNYI PÉTER

Honlap: <https://ajk.kre.hu/index.php/jdi-kezdolap.html>

E-mail: doktori.ajk@kre.hu

ISSN 3057-9058 (Print)

ISSN 3057-9392 (Online)

URL: KRE ÁJK - Studia Iuris

<https://ajk.kre.hu/index.php/kiadvanyok/studia-iuris.html>

MESTERSÉGES INTELLIGENCIA A HATÉKONYABB RASZTERNYOMOZÁS SZOLGÁLATÁBAN

ZSIRAI LILLA¹

ABSTRACT ■ The relationship between artificial intelligence and legal sciences is closely intertwined nowadays. The development of raster research methods and the integration of artificial intelligence into the system have great potential in all areas of investigation. We can say that the real breakthrough in the development of forensics was the introduction of DNA testing, but today the application of artificial intelligence in criminal proceedings is revolutionizing the whole course of criminal justice.

In addition to a fast and efficient system of interoperability and cooperation between registers, AI ensures the use of electronic tools for data analysis/evaluation in e-investigations. At the same time, it is important to emphasize that artificial intelligence should not be left alone in the investigation: it is a guarantee factor that after the use of automated search techniques, the final, substantive decisions are made by humans as cognitive, emotional beings.

In my opinion, the link between AI and prosecution is still untapped. The involvement of AI in investigations has many possibilities. The “involvement” process should be gradual and under continuous human control in order to minimise the potential for AI error.

ABSZTRAKT ■ A mesterséges intelligencia és a jogtudományok kapcsolata napjainkra szorosan összefonódott. A raszterkutatás módszereinek fejlődése és a mesterséges intelligencia beépülése a rendszerbe, a nyomozás minden területén nagy lehetőségeket rejt magában. Mondhatjuk, hogy a kriminalisztika fejlődésében az igazi áttörést a DNS-vizsgálatok bevezetése jelentette, mára azonban a mesterséges intelligencia büntetőeljárásban történő alkalmazása forradalmasítja a büntető igazságszolgáltatás egész menetét. A mesterséges intelligencia biztosítja a nyilvántartások közötti átjárhatóság és együttműködés gyors és hatékony rendszerén túl az adatelemzés/értékelés elektronikus eszközeinek az e-nyomozásban történő alkalmazását. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a mesterséges intelligenciát nem szabad magára hagyni a nyomozásban: garanciális tényező, hogy az automatizált keresési technikák használata után a végső, érdemi döntéseket az ember, mint kognitív, emocionális lény hozza meg.

Véleményem szerint a mesterséges intelligencia és a büntetőeljárás kapcsolata még kiaknázatlan. Az MI bevonása a nyomozásba számos lehetőséget rejt magában. A „bevonási”

¹ Bíróügyi fogalmazó, Budapest Környéki Törvényszék; PhD hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

folyamatnak fokozatosnak kell lennie és folyamatos emberi kontroll alatt kell történnie, annak érdekében, hogy az MI hibázási lehetőséget minél kisebbre lehessen csökkenteni.

KULCSSZAVAK: mesterséges intelligencia, AI, raszternyomozás, mesterséges intelligencia a büntetőeljárásban

1. BEVEZETÉS

A mesterséges intelligencia (angolul: Artificial Intelligence AI, németül: Künstliche Intelligenz KI, magyarul röviden: MI) mint modern értelemben vett kifejezés a tudományos status quo szerint 1956-ból származik². Elsődlegesen a mérnöki és természettudományokban, illetve a hozzájuk szorosan kapcsolódó tudományokban jelent meg, a XXI. század második felére azonban a mindennapok szerves része lett, olyannyira, hogy valamennyi tudományterület vonatkozásában felkeltette a kutatók nagy részének az érdeklődését. Ez alól a jogtudomány sem kivétel, amely esetében nem csak az a fő feladat, hogy saját elméleti paradigmát hozzon létre, hiszen a jövőbeli jogalkalmazás számára alkalmas jogszabályi keret kialakítása legalább ilyen fontos feladat. Korántsem elhanyagolható az a prognózis sem, hogy az MI nemcsak a gyakorlati jogalkalmazást, hanem az egész jogéletet is átformálhatja.

Tanulmányomban kifejezetten a raszternyomozás és a mesterséges intelligencia kapcsolatát szeretném górcső alá venni.

A kriminalisztika fejlődéstörténetében a szakirodalom öt mérföldkövet említ.

1. az ujjnyom/ujjnyomat alapú személyazonosítást,
2. a vérazonosítást,
3. a neutronaktivációs elemző azonosítást,
4. a DNS alapú azonosítást,
5. illetve a digitális adatokat a ténymegállapítás szolgálatában.

Ez utóbbi azon alapul, hogy napjainkban az információk, adatok tárolása leginkább számítógépes adatbázisokban történik. Ezen adatbázisok tömegével dolgoznak fel és tárolnak olyan adatokat is, amelyek a büntetőeljárás vonatkozásában is jelentőséggel bírnak (digitális nyomok).

A raszternyomozás a számítógépes nyilvántartási rendszerekre épülő speciális adatelemző, tetteskutató módszer.³

² Stuart Russell – Peter Norvig: *Artificial Intelligence. A Modern Approach*. New Jersey, Prentice Hall, 2010. 1.

³ Jámbor Gellért: Raszternyomozás a kábítószer-bűncselekmények felderítésében. *Magyar Rendészet*, 2022/3. szám, 33.

Olyan integrált bűnüldözési forma, amely a bizonyítás tekintetében releváns információkat szűrő-kutató munka által bűnügyi, illetve civil, vagy nemzetközi adatbázisokból nyeri.⁴

Az egyes számítógépes rendszerek összekapcsolása során a különböző adatbázisokban tárolt adatok, információk összevethetőek, és megfelelő szűrési technikával kiemelhetővé válik az olyan adatok köre, amely kifejezetten egy adott csoportra jellemző. A személyek meghatározott csoportjára konkretizálható adatokat, nevezzük ún. „raszterkritériumoknak”. Az adatok ily módon történő felkutatása, elemzése és értékelése által folyamatosan szűkül a célszemélyek köre, majd pedig azonosíthatóvá válik a konkrét keresett személy. A raszternyomozás során tett intézkedések lényege tehát, hogy a nyomozó hatóság az informatikai rendszerek között információmegosztás segítségével elektronikus adatfeldolgozást végez akként, hogy a feltételezett elkövetőre vonatkozó adatokat tömeges adatokkal (például DNS-adatbázis) hasonlítja össze abból a célból, hogy szűkítsék a lehetséges elkövetők körét, vagy azonosítsák azokat a személyeket, akik a nyomozás szempontjából releváns vizsgálati jellemzőkkel rendelkeznek.

A digitális adatbázisok összekapcsolása és az azokban történő manuális szűrés a mesterséges intelligencia (MI) alkalmazása nélkül is kivitelezhető, de lényegesen hosszabb időintervallum alatt.⁵ Az MI olyan szoftveralapú vagy hardvereszközökbe ágyazott rendszer, amely intelligenciát szimuláló viselkedést mutat többek között az adatok gyűjtése és feldolgozása, környezetének elemzése és értékelése, valamint azáltal, hogy konkrét célok elérése érdekében – bizonyos mértékben autonóm módon – cselekszik.⁶ Az MI tehát képes az emberi értelemhez hasonlítható következtetések levonására, és a következtetések felismerése által értelmes, kompetens válaszokat ad. A raszternyomozás során a mesterséges intelligencia jelentősége abban mutatkozik meg, hogy a számítógépes adatbázisok összekapcsolását követően az MI maga választja ki a szűrés alapját képező szempontokat (raszterkritériumok), majd a szűrés eredményeit maga elemzi és értékeli ki. Például, ha biometrikus adatokat tároló adatbázist készít a nyomozó hatóság egy helyszíni anyagmaradvány vizsgálata során, a vonatkozó adatsor könnyen összevethető a „rabosítás” során nyert biometrikus adatok országos adatbázisával. A szűrés eredményeként megjelenő személyek elérhetősége pedig

⁴ Pilisi Fanni: Bűnügyi adatgyűjtés, különös tekintettel a raszternyomozásra. *Büntetőjogi Szemle*, 2012/2. szám, 35–46.

⁵ Fantoly Zsanett: Raszternyomozás és mesterséges intelligencia. *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica*, 2023/1. szám, 21–32. 22.

⁶ Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián: *Kriminalisztika*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022. 45.

ezáltal azonnal elérhető lesz a nyomozó hatóság számára akár az országos telefonkönyv, illetve hazai vagy nemzetközi körözési lista alapján.

2. A RASZTERNYOMOZÁS FEJLŐDÉSE

A raszternyomozás („hálónyomozás”) Németországból indult, az első ilyen jellegű felderítés 1979-ben történt Horst Herold, a Bűnügyi Szövetségi Hivatal vezetője által, egy szélsőjobboldali terrorszervezet (RAF – Rote Armee-Fraktion) terroristái ellen. Herold tudomására jutott, hogy a RAF terroristái egy ingatlanban szállásolják el magukat Frankfurt am Mainban. A nyomozó hatóság feltételezte, hogy a terroristák – a német állampolgárok nagy részétől eltérő módon – nem elektronikus úton, azaz bankszámláról történő közvetlen átutalással fizetik az ingatlanhoz kapcsolódó áramszámlákat, hanem készpénzzel. Frankfurt am Mainban 1979-ben összesen 18 000 olyan előfizető szerepelt az áramszolgáltatói nyilvántartásban, akik a készpénzzel történő fizetési módot választották, ezt az adatbázist kellett tehát tovább szűkíteni annak érdekében, hogy az elkövetőket kézre kerítsék. A szűrés során minden olyan nevet töröltek, akik más nyilvános adatbázisrendszerekben (például lakóhely-, vagy gépkocsi-nyilvántartás, egészségbiztosításra jogosultak, nyugdíjasok stb.) is valós névvel szerepeltek. Mindössze két (hamis) név maradt fenn a szűrőn, amelyek egyike egy drogkereskedő, míg a másik egy olyan terrorista volt, aki szerepelt a német Bűnügyi Szövetségi Hivatal körözési listáján. Herold tehát azt ismerte fel, hogy számítógépes algoritmusok által képessé válik a nyomozó hatóság nagy mennyiségű adatállományokból a releváns életmintázatokat feltárva teljesen megbízható információkat nyerni, és az adatrendszerzés eredményét a bűnüldözés szolgálatába állítva hatékony nyomozást lefolytatni. A gépi tanulás, a mesterséges intelligencia alkalmazása által az interoperabilitási e-nyomozás olyan eredményeket tud a bűnüldözés szolgálatába állítani, amelyek egyértelműen meghatározzák a jövő nyomozásának modelljét.⁷

Németországban a hatályos büntetőeljárás törvény, a Strafprozessordnung (StPO) 98-§-a szabályozza a raszternyomozást. Az StPO 98a § (1) értelmében: ha elég bizonyíték áll rendelkezésre arra nézve, hogy egy adott bűncselekmény nagy jelentőséggel bír,

1. a kábítószer- vagy fegyverkereskedelem, pénz- vagy bélyeghamisítás területén,

⁷ Nyitrai Endre: *Az interoperabilitási e-nyomozás a jó állam tükrében*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2020. 66–67.

2. az állambiztonság területén (Bíróági Alkotmánytörvény 74a, 120. §),
3. a közlekedés biztonsága területén,
4. az élet vagy a testi épség, szexuális önrendelkezés vagy személyes szabadság területén,
5. a gazdasági életben,
6. a szervezett bűnözés tekintetében

akkor – a 94., 110., 161. §-ok sérelme nélkül – meghatározott személyes adatok összehasonlíthatóak más adatbázisokban tárolt adatokkal, a feltételezett elkövetők kizárása vagy azonosítása érdekében. Az intézkedés csak akkor rendelhető el, ha a tényállás felderítése vagy az elkövető tartózkodási helyének megállapítása más módon lényegesen nehezebben lenne kivitelezhető.

„(2) Az (1) bekezdésben meghatározott célból az adatnyilvántartást végző szervezet köteles az összehasonlításhoz szükséges adatokat az adatbázisaikból elkülöníteni és a rendvédelmi hatóságok felé továbbítani.

(3) Ha a továbbítandó adat más adatoktól nem, vagy csak nehezen különíthető el, az összes adatot továbbítani kell.

(4) Az adatnyilvántartást végző szerv az ügyészség megkeresésére együttműködni köteles az adat-összehasonlítást végző szervvel.

(5) A 95. § (2) bekezdése megfelelően alkalmazandó.”⁸

Ez alapján az elektronikus adatbázisok összehasonlítását és az azokban történő automatikus szűrést alkalmazó keresési módszer akkor alkalmazható, ha meghatározott, nagy tárgyi súlyú katalógus-bűncselekményeket (például állam elleni, vagy élet elleni deliktumokat) érintően a feltételezett elkövetők azonosítása vagy kizárása más módon nem, vagy csak nagy nehézségek árán lenne biztosítható.

A raszternyomozást a nyomozási bíró rendeli el, de sürgős esetben halaszthatatlan nyomozási cselekményként az ügyészség is elrendelheti. Abban az esetben, ha az ügyészség rendeli el, akkor három napon belül be kell szerezni az utólagos bírói engedélyt. A raszternyomozást elrendelő végzés konkrét, egyedi esetre szól, és csak abban az esetben bocsátható ki, ha az elkövetett bűncselekmény vonatkozásában elegendő bizonyíték áll rendelkezésre. A nyomozó hatóságot az adatnyilvántartó szerv köteles megkeresni, de az adatszűréshez kapcsolódóan az ügyész előírhatja az együttműködés további formáit is.

A raszterhálás szűrés kétféle képpen történhet. Ez alapján beszélhetünk „negatív hálós kutatásról” és „pozitív hálós kutatásról”.

Negatív hálós kutatásról akkor beszélünk, ha csak egy érintett adatbázis van, amelyből törléssel szűrjük ki azokat a személyeket, akik nem rendelkeznek az általunk keresett raszterkritériumokkal.

⁸ Strafprozeßordnung (StPO) 98a§ <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/StPO.pdf> 48.

Pozitív hálókutatás esetén a keresett személy (ismeretlen tettes) további elhatárolása történik meg speciális ismérvek, újabb raszterkritériumok bevonása alapján azoktól a személyektől, akikkel egy adatbázisban helyezkedik el. A pozitív hálókutatás során több adatbázis vizsgálendő, és általában a negatív hálós kutatással ellentétben sok személy érintett a vizsgálattal. Például, ha az ismeretlen elkövetőről annyit tudunk, hogy a bűncselekmény végrehajtása során kék színű, Mercedes C típusú személygépkocsit vezetett és egy csomagküldő szolgálat munkaruháját viselte, akkor első lépésben a nyomozó hatóságnak a gépjármű-nyilvántartási rendszerből kell kiszűrnie az autót, annak egyedi tulajdonságai alapján. Majd a csomagküldő szolgálatról kell információt nyerni a munkaruha cikkszámra vonatkozásában, és azt kell összevetni a kabát vásárlóinak listájával a vevőfájlban tárolt adatok alapján.⁹ A hálókutatás eredményessége szempontjából lényeges feltétel a megfelelő profilalkotás, a raszterkritériumok helyes meghatározása, „betitrlása.”¹⁰ Ugyanis abban az esetben, ha az elkövetői profil értelmezése túl specifikus, fennáll a veszélye annak, hogy az elkövető kicsúszik a hálóból. Ugyanakkor, ha a raszterkritériumok megfogalmazása túl általános, akkor aránytalanul sok személy akad fenn a hálón, és a vizsgálat indokolatlanul elhúzódik.

Fontos kiemelni, hogy a raszterkutatás alapjogi szempontból aggályos. Legérzékenyebb pontja, hogy kezdetben minden olyan személy a hatóságok látókörébe kerül, aki rendelkezik a keresésben megadott és beállított paraméterekkel. Felmerül problémaként az információs önrendelkezési joggal való összeegyeztethetőség kérdése is. A raszterkutatás során ugyan több olyan ember személyes adat kerül feldolgozásra, akik bár a kutatáshoz megadott paraméterek egy vagy több elemének megfelelnek azonban a bűncselekménnyel mégsem hozhatók összefüggésbe. Az információs önrendelkezési jog alapján ugyanis az egyén maga döntheti el, hogy mikor és milyen mértékben oszt meg információkat magáról másokkal. A hálókutatás a büntetőeljárás hatékonyságának érdekében alkalmazható adatelemző módszer, ez azonban jelen ügyben kollízióba került az egyén információs önrendelkezési alapjogával. Mindkét érdek alapvető jelentőségű és egyenértékűnek minősítendő, ezért törekedni kell a kényes egyensúly megteremtésére egyrészt az egyének szabadsága és biztonsága (össztársadalmi bűnüldözési érdek), másrészt az adatok megfelelő védelme között.¹¹

⁹ Miguel Ángel Cano Paños: Die Rasterfahndung im Deutschen Strafprozeßrecht und ihre prektische Anwendungen bei der Bekämpfung des Terrorismus. Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología, 2003/5-6. sz. <http://criminet.ugr.es/recpc/05/recpc05-06vo.pdf> (letöltés ideje: 2024. június 1.).

¹⁰ Fantoly 2023, 24.

¹¹ Fantoly 2023, 25.

3. RASZTERNYOMOZÁS A HAZAI BÜNTETŐELJÁRÁSBAN

A hazai szabályozásban a raszternyomozás adatszerző tevékenységgel kapcsolatos jogi szabályozás keretei között nyerhet elhelyezést. A 2017. évi XC. törvény (Be.) az adatszerzéssel kapcsolatos korábbi szabályozást átdolgozta, azok ugyanis csak a nyomozás elrendelését követően tették lehetővé az adatszerzést.¹² Az új Be. (Hetedik Rész, Adatszerző tevékenység) az egyes adatszerző tevékenységeket egymástól elkülönítve szabályozza (lásd Be. 261–270. §) és az erre jogosult szervezetek körét is tágabban határozza meg, nem korlátozza a nyomozó hatóságokra. Megkülönböztet adatkérést, feltételes adatkérést, adatgyűjtést és egyéb adatszerző tevékenységet.¹³

- Adatkérés során a nyomozó hatóság bármely szervezettől vagy jogi személytől kérhet adatszolgáltatást, bizonyos szervektől (például adóhatóság, egészségügyi intézmény, bank stb.)
- azonban csak az ügyészség engedélyével.
- Az adatgyűjtés során adatok gyűjthetők különböző nyilvántartásokból, nyilvános adatállományokból, illetve bárkitől kérhető felvilágosítás.
- Az egyéb adatszerző tevékenység körében pedig dolog- és személykörözés rendelhető el, de ide tartozik az arcképelemzés és a szaktanácsadó igénybevétele is.¹⁴

Az Rtv. 91/C. §-a arról rendelkezik, hogy a rendőrség bűnüldözési célból és körözési eljárás során jogosult átvenni és az egyedi ügyhöz kapcsolódóan kezelni meghatározott nyilvántartásokban szereplő adatokat, illetve meghatározott feltételek mellett adatokat igényelhet bármely adatkezelő szervtől. A rendőrség az adatszolgáltatás teljesítésére határidőt jelölhet meg. A megkeresett adatkezelő szerv – ha a törvény kivételt nem tesz – köteles a rendőrség adatszolgáltatás iránti igényét teljesíteni.¹⁵

Az elektronikus ügyintézésről szóló 2015. évi CCXXII. törvény 32. § (7) bekezdése határozza meg azokat a hatóságokat, amelyek részére az ügyfél-regisztrációs szerv az ügyfél hozzájárulása nélkül is átadhatja az ügyfél adatait. Így például az ügyfél adata átadható a nyomozó hatóságnak, az ügyészségnek bűncselekmények

¹² Az adatszerzésre vonatkozó szabályokat az 1998-as Be. nem differenciálta, és elvégzését kizárólag a nyomozási szakra korlátozta (lásd 1998-as Be. 178. §).

¹³ Farkas Ákos – Róth Erika: A büntetőeljárás. Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2018. https://mersz.hu/dokumentum/YOV1780__224/ (letöltés ideje: 2024. június 1.).

¹⁴ Herke Csongor: *Büntető eljárásjog. Egyetemi jegyzet*. Pécs, PTE ÁJK, 2018. <https://www.herke.hu/tan/18be.pdf> (letöltés ideje: 2023. június 3.).

¹⁵ Rtv. 91/C. § (1) bek.

megelőzése, felderítése, büntetőeljárás lefolytatása vagy büntetés és intézkedés végrehajtása céljából; továbbá a rendőrségnek bűncselekmények megelőzése és megszakítása céljából.¹⁶

A bűnügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról szóló 2009. évi XLVII. tv. pedig a bűnügyi hatóságok által vezetett nyilvántartásokban adatok körét és az azokból történő adatkérés szabályait tartalmazza.¹⁷

Hazánkban PILISI FANNI hívta fel a figyelmet a raszternyomozás fontosságára. Bűnügyi adatgyűjtés, különös tekintettel a raszternyomozásra c. munkájában a következő példát hozta: *„vármegyeszékhelyi városban, felkapott szórakozóhelyen egy bizonyos személy látja el a vendégeket parti drogokkal. Az informátor a bűncselekmény feltételezett elkövetőjének gúnynevét tudta csak megmondani, továbbá az illető személy vállán található jellegzetes tetoválás körülírását. A nyomozó hatóság ezt követően a Facebookon a keresési opcióknál beállította becenévnek az illető gúnynevét, amelyre három találat érkezett. Az egyik személy fénykép feltöltéseinél egyértelműen felismerhető volt a jellegzetes tetoválás, az érintett képen a keresett személy fürdőnadrágban pózolt nagy értékű Audi típusú gépkocsija mellett, fedetlen karral. Az autó rendszáma is jól látható volt, ezért a gépjármű-nyilvántartásból az illető személy összes adata elérhetővé vált a nyomozó hatóság számára. Ezt követően a bűnügyi nyilvántartásokban is megtörtént a rákeresés, amelynek eredményeképpen megállapítást nyert, hogy korábban kábítószer-kereskedelem miatt már indult ellene büntetőeljárás.*¹⁸

A Pilisi Fanni által felhozott példában az információs rendszerekben a szűrés mechanikusan a nyomozótiszt által megadott paraméterek, szempontok alapján történt, illetve már magukat a rendszereket is a nyomozótiszt választotta ki. A MI használatunk által azonban a raszterkritériumok meghatározása, valamint a kutatással érintett információs rendszerek kiválasztása, illetve az ezek közötti átjárhatóság megteremtése sokkal egyszerűbbé válik. Fontos azonban megjegyezni, hogy a mesterséges intelligencia büntetőeljárásban történő felhasználása azonban sosem maradhat emberi felügyelet biztosítása nélkül, ahogyan erre az Európai Unió jogalkotási szervei már több forrásban is rámutattak.

¹⁶ 2015. évi CCXXII. törvény 32. § (7) bekezdés.

¹⁷ 2009. évi XLVII. tv.

¹⁸ Pilisi 2012.

4. AZ EURÓPAI UNIÓ ÁLLÁSPONTJA AZ MI BÜNTETŐELJÁRÁSBAN TÖRTÉNŐ FELHASZNÁLÁSÁRÓL

Az EU álláspontja szerint a hatékony rendfenntartás és az alapvető jogok védelme közötti egyensúly megteremtése garanciális fontosságot élvez. A mesterséges intelligencia büntető igazságszolgáltatásban történő felhasználása az elemző/értékelő munka során különös jelentőséggel bír, azonban alkalmazásával fennáll a potenciális veszély meghatározott alapjogok (például az információszabadsághoz és az önrendelkezéshez való jog) sérelmére.¹⁹

Az MI használata a nyomozásban az egyének életére hosszan tartó kihatással lehet, és gyakran magas kockázatot jelent az alapvető jogok lehetséges sérelme tekintetében. Az alkalmazás vonatkozásában fontos szempont, hogy a döntéshozatal átlátható legyen, a diszkrimináció lehetséges előfordulásának és annak veszélyének felismerése, valamint orvoslása, az emberi méltóság, a magánélet és a személyes adatok védelmének szem előtt tartása, illetve a véleménynyilvánítás, és az információszabadság védelme. A tisztességes eljárás, és az ehhez kapcsolódó további alapelvek (például ártatlanság védelme, jogorvoslathoz való jog, védelemhez való jog, fegyverek egyenlősége stb.) biztosítása a büntetőeljárásban fokozott elsőbbséget élvez, ha mesterséges intelligencia alkalmazásával történik az adatfeldolgozás, illetve meghatározott (rész)döntések meghozatala. Az Alapjogi Charta és az Emberi jogok Európai Egyezménye egyaránt azt támasztja alá, hogy a mesterséges intelligencia felhasználása nem engedélyezhető akkor, ha egyes alapjogok potenciális sérelmével fenyeget.²⁰

Az Európai Parlament és Tanács mesterséges intelligenciára vonatkozó, harmonizált jogszabályalkotást érintő rendelete mindössze három esetben engedélyezi a mesterséges intelligencia alkalmazását a bűnüldözés területén: a bűncselekmények potenciális áldozatainak felkutatása (ideértve az eltűnt gyermekeket is) érdekében (1); természetes személyek életére vagy testi épségére irányuló fenyegetések vagy terrortámadás esetén (2); a 2002/584/B. kerethatározatban meghatározott bűncselekmények elkövetőinek vagy gyanúsítottjainak felderítése, lokalizálása, elfogása érdekében, ha ezek a bűncselekmények az érintett tagállamban legalább három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendők.²¹

¹⁹ Fantoly 2023, 27.

²⁰ Fantoly 2023, 28.

²¹ „Ezért meg kell tiltani a mesterséges intelligenciaalapú rendszerek bűnüldözési célú felhasználását, kivéve három taxatív felsorolt és szűken meghatározott helyzetet, amikor a használat szigorúan olyan lényeges közérdek eléréséhez szükséges, amelynek jelentősége meghaladja a kockázatokat. Ezek a helyzetek magukban foglalják a bűncselekmények potenciális áldozatainak felkutatását, beleértve az eltűnt gyermekeket is; természetes személyek életének vagy testi épségének bizonyos fenyegetéseit vagy terrortámadást; valamint a 2002/584/IB tanácsi kerethatározatban említett bűncselekmények

Az Európai Unió Bizottsága által 2020. február 19-én közzétett és a mesterséges intelligenciáról szóló ún. Fehér Könyv írta elő először azokat a jogi kereteket, amelyek között az Európai Unió az MI alkalmazását elképzelhetőnek tartja. A Fehér Könyv a legnagyobb kockázatot az átláthatatlan döntéshozatalban, a nemi – vagy más alapú – diszkrimináció veszélyében, továbbá a magánélet sérelmének a lehetőségében látja. Ennek megfelelően az EU arra az álláspontra helyezkedett, hogy a mesterséges intelligencia formálódó jogi környezetének súlypontjait a magánélethez és a személyes adatokhoz való jog védelme, a biztonsági előírások és a felelősségi szabályok kell, hogy képezzék²².

Az MI büntető igazságszolgáltatásban való alkalmazása során az adatok védelmének biztosítása is lényeges problémát jelent. A bűnüldözésben használt mesterséges intelligenciarendszerek ugyanúgy ki vannak téve az információs rendszerek elleni támadásoknak, mint az élet egyéb területén használt számítástechnikai rendszerek. Az itt eredményezett károk azonban jelentősebb hátrányt okozhatnak az egyének, illetve meghatározott csoportok életében, mint a más területen hasonló problémákból adódó helyzetek. Az Európai Unió már megalkotta a bűnüldözésre vonatkozó adatvédelmi szabályok struktúráját, amelyek a mesterséges intelligencia tekintetében a bűnüldözés és az igazságszolgáltatás használatára vonatkozó bármely jövőbeli szabályozás alapját képezik. E rendelkezések alapján a személyes adatok feldolgozásának jogszerűnek és tisztességesnek kell lennie, és az adatkezelés céljait előre pontosan meg kell határozni. A használt MI eszközöknek az ember számára is érthető formában kell közvetítenie az információt, amelyeket ily módon az informatikai képesítéssel nem rendelkező jogászok is értelmezni tudnak. Az adatkezelésnek relevánsnak és arányosnak kell lennie a feldolgozás céljához képest. A kezelt adatokat pontosan kell rögzíteni, az adatbázisnak naprakésznek kell lennie.

A pontatlan adatokat javítani vagy törölni kell, a kezelt adatokat nem szabad a szükségesnél tovább megőrizni. Az adattörlésre egyértelmű és megfelelő határidőket kell megállapítani, ahogyan a tárolás szükségességének időszakos felülvizsgálatára is. Továbbá meg kell akadályozni, hogy a mesterséges intelligencia

elkövetőinek vagy gyanúsítottjainak felderítése, lokalizálása, azonosítása vagy üldözése érdekében, ha ezek a bűncselekmények az érintett tagállamban szabadságvesztés büntetéssel vagy szabadságelvonással járó elzárással büntethetők, legfeljebb három évig terjedő időtartamra.” <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0206&from=EN> [Letöltés időpontja: 2024. június 3.].

²² Menyhárd Attila: Fehér Könyv a mesterséges intelligenciáról. <https://www.ludovika.hu/blogok/itkib-log/2020/03/12/feher-konyv-a-mesterseges-intelligenciarol> (Letöltés ideje: 2024. június 3.).

alkalmazása során korábban anonimizált adatok felhasználásával a későbbiekben beazonosíthatóvá válnak az egyének.²³

A raszternyomozás külföldi adatbázisokra kiterjedő végrehajtása során további kérdések vetődnek fel. Így az Európai Unió jogalkotásából kiemelendő még az a javaslat, amely az elektronikus bizonyítékok témakörét tárgyalja.²⁴ A határon átnyúló bűnüldözés tekintetében az elektronikus bizonyítékok hatóságok közötti megosztása kapcsán MEZEI KITTI mutatott rá arra a problémára, hogy „... az ilyen adatok beszerzéséhez igazságügyi együttműködésre és kölcsönös jogsegélyre van szükség, azonban az eljárás lassú és nehézkes. Ma az olyan bűncselekmények csaknem kétharmada esetén nem lehet megfelelően lefolytatni a nyomozást és a büntetőeljárást, ahol más országban tárolnak elektronikus bizonyítékokat. Ennek az a fő oka, hogy rendkívül időigényes az ilyen bizonyítékok begyűjtése, illetve széttagolt a jelenlegi jogi szabályozás kerete.”²⁵ GÁL ANDOR szerint az Európai Unió célkitűzéseként határozta meg egy digitális igazságszolgáltatási térség kialakítását; ennek keretében pedig több biztonságos adatátvitelt szolgáló platform egyidejű kialakítása van folyamatban. Ezen platformok használata által a tagállami és uniós rendvédelmi szervek kapcsolattartása gyorsabbá, hatékonyabbá és bűnüldözési, illetve adatvédelmi szempontból biztonságosabbá válhat.²⁶ Ez pedig elősegítheti a hálókutatás határon túli kiterjesztését.

5. ÖSSZEGZÉS

A raszterkutatás módszereinek fejlődése és a mesterséges intelligencia beépülése a rendszerbe, a nyomozás minden területén nagy lehetőségeket rejt magában. Mondhatjuk, hogy a kriminalisztika fejlődésében az igazi áttörést a DNS-vizsgálatok bevezetése jelentette, mára azonban a mesterséges intelligencia büntetőeljárásban történő alkalmazása forradalmasítja a büntető igazságszolgáltatás

²³ Az Európai Parlament 2021. október 6-i állásfoglalása a mesterséges intelligenciáról a büntetőjogban, és annak a rendőrség és az igazságügyi hatóságok általi felhasználásáról büntetőügyekben 2020/2016(INI) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0405_EN.html.

²⁴ Javaslat Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a büntetőügybeli elektronikus bizonyítékokra vonatkozó, közlésre és megőrzésre kötelező európai kerethatározatról (Strasbourg, 2018.4.17 COM (2018) 225 final 2018/0108 COM).

²⁵ Mezei Kitti: Az elektronikus bizonyítékokkal kapcsolatos kihívások és szabályozási újdonságok. *Belügyi Szemle*, 2019/10. szám, 25–40. 32.

²⁶ Gál Andor: Az elektronikus bizonyítéktranszfer megvalósítási lehetőségei az Európai Unió bűnügyi együttműködésében. *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica*, 2022/1. szám, 81–94.

egész menetét. A mesterséges intelligencia biztosítja a nyilvántartások közötti átjárhatóság és együttműködés gyors és hatékony rendszerén túl az adatelemzés/értékelés elektronikus eszközeinek az e-nyomozásban történő alkalmazását. Ugyanakkor a mesterséges intelligenciát nem szabad magára hagyni a nyomozásban: garanciális tényező, hogy az automatizált keresési technikák használata után a végső, érdemi döntéseket az ember, mint kognitív, emocionális lény hozza meg. Az MI csupán javaslatokat, lehetséges alternatívákat tár elénk, amelyek felülbírálatát – a biokémiai folyamatok által vezérelt – embernek, humán intelligenciának kell elvégeznie. A lényegi kérdés az: milyen lehetséges fejlődési irányai vannak hazánkban a raszternyomozásnak, illetve mennyiben nyer alkalmazást a mesterséges intelligencia az adatbázisrendszerek kriminalisztikai szempontú feltérképezésben és értékelésében. A válasz megadásához a kiindulópont annak meghatározása, egyáltalán rendelkezik-e a nyomozó hatóság közvetlen hozzáféréssel meghatározott, a nyomozás szempontjából lényegi adatbázisrendszerekhez, hatékonyan működik-e a Robotzsaru rendszer integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszere, a Netzsaru rendszer és a Robotzsaru NEO rendszere.²⁷ Amennyiben ugyanis a programok alkalmazása nehézkes és időigényes, az nem segíti, inkább hátráltatja a nyomozó hatóság munkáját. Például ameddig az állomány rendelkezésére bocsátott laptopokban nem a legújabb szoftverek kapnak helyet, addig a rendszer-rendszer kapcsolatok kidolgozása (a rendszer-összekapcsolások megvalósítása), vagy akár az internetalapú kommunikációk ellenőrzése sem megoldható, és nem beszélhetünk komoly BigData elemzési feladatok ellátásáról sem, az elemző/értékelő munka hatékonyságának fokozása érdekében. Szükség lenne továbbá a felderítésben beszerzett információk adatbázisszintű kezelésénél további lehetőségek kidolgozására, és az elektronikus bűnjelkamra felállítására, jogi kereteinek megteremtésére is.

Megállapítható, hogy bár a büntetőeljárásban minden kétséget kizáróan szükség lenne új, proaktív nyomozási módszerek bevezetésére, a dolgozatomban korábban taglalt alapjogi kérdések jogállami megválaszolása nélkül azok életre hívása nem lehetséges.

²⁷ Nyitrai Endre: A bűncselekményből eredő vagyon visszaszerzése. *Ügyészek Lapja*, 2020/2–3. szám <https://ugyeszeklapja.hu/?p=2868> (Letöltés ideje: 2024. június 3.).

IRODALOMJEGYZÉK

- FANTOLY ZSANETT: Raszternyomozás és mesterséges intelligencia. *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica*, 2023/1. szám, 21–32. FARKAS ÁKOS – RÓTH ERIKA: *A büntetőeljárás*. Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2018. https://mersz.hu/dokumentum/YOV1780__224/.
- FENYVESI CSABA – HERKE CSONGOR – TREMMEL FLÓRIÁN: *Kriminalisztika*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022.
- GÁL ANDOR: Az elektronikus bizonyítéktranszfer megvalósítási lehetőségei az Európai Unió büntügyi együttműködésében. *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica*, 2022/1. szám, 81–94.
- HERKE CSONGOR: *Büntető eljárásjog. Egyetemi jegyzet*. Pécs, PTE ÁJK, 2018.
- MENYHÁRD ATTILA: Fehér Könyv a mesterséges intelligenciáról. <https://www.ludovika.hu/blogok/itkib-log/2020/03/12/feher-konyv-a-mesterseges-intelligenciarol>.
- MEZEI KITTI: Az elektronikus bizonyítékokkal kapcsolatos kihívások és szabályozási újdonságok. *Belügyi Szemle*, 2019/10. szám, 25–40.
- MIGUEL ÁNGEL CANO PAÑOS: Die Rasterfahndung im Deutschen Strafprozeßrecht und ihre prektische Anwendungen bei der Bekämpfung des Terrorismus. *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología*, 2003/5–6. sz.
- NYITRAI ENDRE: A bűncselekményből eredő vagyon visszaszerzése. *Ügyészek Lapja*, 2020/2–3. szám
- NYITRAI ENDRE: *Az interoperabilitási e-nyomozás a jó állam tükrében*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2020.
- PILISI FANNI: Büntügyi adatgyűjtés, különös tekintettel a raszternyomozásra. *Büntetőjogi Szemle*, 2012/2. szám, 35–46.